

Aqqalu C. Jerimiassen

UPA 2022/52

Atassut

23. Maj 2022

Kina kalaaliua – kalaallisut kinaassuseqarneq qanoq paasisarparput, pillugit apeqquteqaat aallaavigalugu oqallinnissamik siunnersuut.

(Naleqqap Inatsisartuni ilaasortaaitai)

1906-imi Sydafrikami Mahatma Gandhip Indiamiutut inuiaassusilittut allagartalersorneqarsimanerminnut uppernarsaatit ikuallatsiterpai akkerliussutsimik takutitsilluni.

1933-imi Tysklandimi kikkut sorlernik inuiaassuseqarneri malillugit aalajangersaasoqalermat juutit inuiaassusertik annaavaat, tyskillu ariske pas-imik peqalerput. 1945-amilu sorsunnersuup aappaa naammatt sakkutuujungitsut 50mio. sinnerlugit toqutaasimasutut naatsorsuutigineqartarpoq, katillugillu 85mio. angullugit toqutaasimanissaat missigerneqartarluni. Taannalu kina, kiap qanoq kinaassuseqarneranik upperisaqarneranilluunniit annertuumik aallaaveqarluni akeqqersornermik, inuit inuunerinik amerlasoorpassuarnik akeqarsimalluni.

1948-imi Sydafrikami National Party qinersinermi ajungaavoq, apartheid eqqunneqarpoq, kinalu qanoq inuiaassuseqarnerisooq malillugu assigiinngitsunik allangartalersuisoqarpoq. Kina qanoq inuiaassuseqarnerisooq kikkut qanoq pissaaneqarnerunersut pas-iisisigut aqqissuunneqarput, ilaallu qanoq inuiaassuseqarneri malillugit oqartussaassuseerunneqarlutik.

1965-imi Rhodesia-simasooq ikinnerussuteqartunik qaamasunik amilinnik avammut naalagaaffinngortutut nalunaarutigineqarpoq, kinalu sorlermik inuiaassuseqarnerisooq agguloriarlugu oqartussaassuseq ilaannaanut atuutsinneqalerpoq.

1980-imi Rhodesia atorunnaarpoq, Zimbabwe pilersinneqarpoq, Robert Mugabe siuttunngorpoq, inuiaassutsimik pingaartitsipilunneq, akiniiaanerlu aallartippoq qanoq inuiaassuseqarneq malillugu aaliangersaasimanerup kingunipiluunik, qaamasunik amillit "tammaannartiterput", oqartussaniillu soqutigineqanngitsutullusooq ilillutik.

1994-imi Rwanda-mi Hutu-t Tutsi-llu ukiorpassuarni pas-imikkut kina sorlermik inuiaassuseqarneranik allangartalersortuarnikuullutik iluminni sorsuutilerpoq, ullullu 100-jut iluini Tutsi-itut innuttaassuseqartut ikinnerussuteqartut 500.000-iniik 800.000-it angullugit toqorarneqarput angutit, arnat, meeqqat utoqqaallu.

1994-imi Sydafrikami perngaammik kina qanoq innuttaassuseqarnera apeqqutaatinnangu qinersisoqarpoq, tassanilu ilisimaneqarluortoq Nelson Mandela, taartumik ameqarnini pillugu sassarsinnaanikuunngitsoq, ukiorpassuarnilu paarnaarussaaqqasimasooq kina sorlermik ameqarnera

apeqqutaatinnagu pisinnaatitaaffeqarnissamik sorsuuteqarnini pillugu, præidentitit qiningaavoq. Maajillu qulingani 1994-imi ivertinneqarnermini imatut ilaatigut oqaaseqarpoq: *"Maani nunami kusanartumi arlaminiik naqisimaneqarneq kialluunniit misigeqqinnngisaannngilaa, misigeqqinnngisaannassallugulu"*. Toqqaannaq nammineq nutsernerani taamatupajaaq taaneqarsinnaavoq.

Ersersinniangaali ersarippoq, nunaqqatigiit sorlermik ameqaraluarnersut tamanna apeqqutaatikkunnaarlugu, kinalu sorliunersoq assigiimmik nunaminni atungassaqaartitaalermata, qanoq aammi gen-it suunersut, imaluunniit qaakkut qanoq isikkoqarneq, qanoq upperisaqarneq illikartillugit ataatsimut nunaqqatigiittut imminnut ataasinnngortikkamik.

Taamaanak takkajaalaamik Atassummiit oqallissaarummut aallarniuteqarpugut.

Uanilu ersersinniaannarlugu, kina, qanoq sumillu tunuliaquteqarnera eqqartorneqalersillugu inuiaqatigiit avissaartuunermik ajornerpaamillu nunarsuatta oqaluttuarisaanerani kinguneqartarsimaneri tigulaariffingalugit.

Qulequtsiisut oqariartuutiginiangaat naak siunertamigut ajortumik siunnerfeqarniannngikkaluartoq, Atassummiit oqarsinnaavugut, namminneq qulequtsiisusut raatiukkut partiit oqallitsinneqarneranni ersarissaaniarnerminni assut ajornartorsiutigimmassuttaaq qanoq akinissartik.

Nassuiarpiarsinnaangulu sumorpiaq attuumassuteqarnersoq, taamaattumillu taamannak qulequtsiinermi assut mianernarluni qulequttap qanorpiaq atorniarneqarnera.

Naallu namminneq oqariartuutimmi avissaartuutsitsinissaq siunertarisutut nipeqannngikkaluartoq, paatsuuinikkut inuiaqatigiinni annertuumik avissaartuuttoqarsinnaanerani, inuluarnermik allanillu pilersitsisoorsinnaanera ernummatigineqarsinnaalluni.

Atassummiit Namminersornermut inatsit apeqquersunngilarput, ataqqillugulu illersorlutiguttaaq qanoq uagutsinnut nunatsinni innuttaasunut illersuina.

Kinaassuserput uummatitsinniippoq, kialluunniillu tamanna pappilissatigut allannngortissinnaannngilaa, nammineq nalunngissutsitsinni nalunngilarput kinaanerluta.

Uani ilaatigut tikikkusunnartoq ataaseq isiginngitsuusaaginnaruminaappoq. Naalagaaffinngorusunneq eqqartulersillugu, nunap inoqqaavinik inuiannillu eqqartuisarneq tapullugit oqaatiginiarneqartarneri puittuuganermik pilersitsisinnaammatattaq.

Tassami assersuutissaqqissinnaasut uani ilaatigut oqallisissiami tikinneqartut tassaammata, USA-mi nunap inoqqaavisut nalunaarsoqqasut, eqqillit naggueqatigiinnillu Inunnik kingoqqisuusut, nunap inoqqaavisut pisinnaatitaaffii taakku paasinarluinnarmata. Taakkuami nunaminni ikinnerussuteqartutut inissisimapput, naalagaaffinngorsinnaanerminnullu angusaqarsinnaanerit uagutsinnut kalaallinut naleqqiullugu allarlunnaammata.

Uagut nunatsinni kalaallinut reservatinik soqannngilaq, uagummi inuiaqatigiit nunatsinni ikinnerussuteqannngilagut, aqqusinernullu silammut anillakkutta naatsorsuutigisinnaavarput 90-95%-ii naapitagut kalaallisut oqaaseqartuussasut.

Namminersornermut inatsisitsinni pisinnaatitaareerpugut, ullumikkut naalagaaffinngornissamik taasitineqarutta aqagu atuutsilersinnaallugu. Kialluunniit tamassumunnga assortorsinnaanngilaatigut, tamanna tamarmi uagut assatsinniippoq, innuttaasullu taasitineqassappata maani inersuarmi 16-it minnerpaamik akuersippata tamanna piviusunngortinneqariaannaavoq.

Illit kinaanerit, uanga kinaanera uumallu kinaanera, nammineq uummatimini misiginermigut aaliangertarpaa, pappilissatigut immikkoortinniarneqaraluarpalluunniit.

Uannut kalaaleq tassaqqinnaartariaqanngilaq genetiskimik qanoq annertutigisumik inissisimanermigut aaliangersangaq, oqallisissiortummi partiip tamannaluunniit tusagassiortunik apersorneqarnerminni akisinnaanngimmassuk, taamaattorli genetiskiunera oqaatigiartaraluarlugu. Uannut kalaaleq tassaasinnaanerugunarpoq, kinaluunniit maani nunatsinni nunaqavissutut innutaaqataasutullu misigisimasoq, upperisaq ammilluunniit qalipaataa apeqqutaatinnagu, kalaallisut oqaaseqarpat, qallunaatut oqaaseqarpat tuluttulluunniit oqaaseqarpat, maanili nunaqavissutut misigisimasuuppat tassaavoq taanna nunaqqaterput.

Nunat saniligut kimmut periusaa, skandinaviamilu saamit eqqarsaatigissangaanni, ila taakkunanngarniik uagut pisinnaatitaaffeqarnitsigut oqartussaassuseqarnitsigullu nuannaartunarunaqaagut qiviassalluta. Taakkumi nunaminni ikinnerussuteqartutut nalunaarsorsimasuupput, nunallu inoqqaavisa pisinnaatitaaffii atorlugit iliornissaq taakkununnga isumassarsiatsialaalluni periarfissatuaapajaarlunilu.

Maanili nunatsinni taamaqqajannngilaq, nunasiaasutut naqisimaneqartutulluunniit misigineq allanillu pisuutitsilluni tikkuaasarneq misigissutsiniik aallaveqarnerummat.

Uagut maani nunatsinni nunatta iluani inatsisit aaliangersarneqarsinnaasut tamarluinnangajaviisa oqartussaaffigaagut, uaguuvorlu inatsisartuni ilaasortat, ulluinnarni inuunitsinnut sunnuteqarnerpaanik aaliangersaasinnaasut, naalagaaffeqatitta qulangerluta oqarfigiinnarunnannngilaatigut qanoq iliussanersugut iliussannginnersugulluunniit.

Neriullunga avissaartuunnerujussuarmik pilersoqarumaassanngitsoq inuiaqatigiinni, suleqatigiinnissamummi qanoq oqaaseqartuuneq qanorluunniit kingoqqisuuneq apeqqutaasariaqanngimmata.

Nunatsinni innuttaasusugut inuiattut suli nukittunerusumik inissikkumavugut. Tamatta taanna assortunngilarput. Nammineeriartuaarnitsinnilu immikkut pineqarnata nunarsuatsinni inuiattut allatuulli pisinnaatitaaffeqarusuppugut. Arlaannaalluunniit annerusutut mikinerusutulluunniit inissinneqassanngilaq.

Oqaluttuarisaanerummi takutereerpaa, inuiaassutsimik pingaartitsipilunneq qanoq kinguneqartarnersoq. Taamaattumillu Nunat Peqatigiit sorsunnersuup aappaata kingorna pilersinneqarput kikkulluunniit immikkoortinneqannginnissaat pillugu. Nunarsuup sinnerani nunarsuarmioqataanerup anneruleralluttuinnartumik atorneqaleriartorfiani qanortoq uagut killormut allaarata, nunarsuarmioqataanerput allatullu inooqataanerput ersersittaritigu.